

მიმდინარე აქტივები

მიმდინარე აქტივების ნაწილს, რომელთა საშუალებით ხდება მიმდინარე ვალდებულებების განაღდება სწრაფად ლიკვიდური აქტივები ეწოდება. ესენია: ფულადი საშუალებები, დებიტორული ანგარიშები, მოკლევადიანი ინვესტიციები და თამასუქები. სასაქონლო-მატერიალური მარაგებიც მიმდინარე აქტივებს განეკუთვნება, მაგრამ ისინი ნაკლებად ლიკვიდურნი არიან და ლიკვიდურ და გრძელვადიან აქტივებს შორის გარდამავალ საფეხურს წარმოადგენენ.

ნათო გაბიაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი,
სტუ ასოცირებული პროფესორი

ფულადი საშუალებები მიმდინარე აქტივებს შორის ყველაზე მაღალი ლიკვიდურობით გამოირჩევა. ისინი საწარმოს შეიძლება ჰქონდეს საღარიბოში ნაღდი ფულის სახით, ან ბანკში საბანკო ანგარიშებზე — ანგარიშსწორების ანგარიშზე ეროვნული ვალუტა და უცხოური ვალუტა სავალუტო ანგარიშზე. იმ შემთხვევაში, თუ საწარმოს იმაზე მეტი ფული აქვს, ვიდრე, საჭიროა მისი მიმდინარე ვალდებულებების დასაფარავად, მიზანშეწონილია სხვადასხვა ფასიანი ქაღალდების (განსაკუთრებით მაღალი საპროცენტო განაკვეთების პირობებში) შეძენა. ოღონდ, ეს ფასიანი ქაღალდები უნდა აკმაყოფილებდეს ორ მნიშვნელოვან პირობას: ისინი არ უნდა განიცდიდნენ ფასების მნიშვნელოვან ცვლილებებს და ამასთანავე, შესაძლებელი უნდა იყოს მათი ადვილად რეალიზება. მხოლოდ ამ პირობების დაკმაყოფილების შემთხვევაში მოკლევადიანი ინვესტიცია იქნება ლიკვიდური აქტივი.

მოკლევადიანი სათამასუქო მოთხოვნები (ანუ დებიტორული თამასუქი) აძლევს უფლებას თამასუქის მფლობელს მოსთხოვოს სესხის ამღებს თამასუქში აღნიშნული თანხა განსაზღვრული ვადისთვის. თამასუქებით ანგარიშსწორებას ის უპირატესობა აქვს კრედიტში ვაჭრობასთან შედარებით, რომ იგი წარმოადგენს შემოსავლის დამატებით წყაროს მასზე პროცენტის დარიცხვის გამო. გარდა ამისა შესაძლებელია თამასუქის გაყიდვა, ზოგ შემთხვევაში გასაყიდი ფასი შესაძლებელია ნომინალზე (თამასუქში დაფიქსირებულ სიდიდეზე) მეტიც კი იყოს.

მოკლევადიანი მოთხოვნები — დებიტორული ანგარიშები

საქონლის რეალიზაცია შეიძლება განხორციელდეს როგორც ნაღდი ფულზე, როდესაც მყიდველი იხდის საფასურს მაშინვე და მიაქვს საქონელი, ისე კრედიტში.

ამ შემთხვევაში მყიდველი მაშინვე არ იხდის. იგი იღებს საქონელს და შესაბამის ანგარიშ-ფაქტურას, სადაც ჩამოთვლილია შეძენილი საქონელი, ფასი და ანაზღაურების პირობები. დარიცხვის (რეალიზაციის) პრინციპიდან გამომდინარე მყიდველის მიერ საქონლის მიღებისთანავე ფიქსირდება რეალიზაციიდან შემოსავალი და დებიტორული დავალიანება. არ არის საჭირო ფულის რეალურად მიღების ლოდინი. გაყიდვის მომენტისთანავე ანგარიშებში უნდა დავაფიქსიროთ **დებეტი** — დებიტორები, **კრედიტი** — შემოსავალი რეალიზაციიდან.

რასაკვირველია კრედიტში მოვაჭრე ფირმა დაინტერესებულია, რომ ყველა დებიტორმა გადაიხადოს. ამ მიზნით ფირმები ქმნიან სპეციალურ საკრედიტო განყოფილებებს, რომლებიც შეისწავლიან მყიდველების გადახდისუნარიანობას. მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად ეფექტურად მუშაობს საკრედიტო განყოფილება, ყოველთვის მოიძებნება მყიდველი, რომელიც არ, ან ვერ გადაიხდის კრედიტს. თუ კლიენტი საეჭვოა და იგი გაქრა ვალის გადახდამდე ე.ი. იგი ამ ვალს საერთოდ არ გადაიხდის, ან თუ მყიდველი გამოცხადდა გაკოტრებულად, მაშინაც ნაკლებმოსალოდნელია ვალის გადახდა. თუ კლიენტს აქვს ფინანსური სიდნელები, მაშინ, საეჭვო მან გადაიხადოს. იმ შემთხვევებში, როდესაც საწარმო არის სიტუაციაში, როდესაც ჩანს დებიტორი არ გადაიხდის ვალს, ასეთი დავალიანება ითვლება უიმედოდ და ხდება მისი ჩამოწერა.

იმ შემთხვევაში, თუ კლიენტისგან ფულის მიღება შესაძლებელია მაგრამ საეჭვოა მან გადაიხადოს, ასეთი დავალიანება იწოდება **საეჭვო მოთხოვნად**. რადგან არის იმედი, რომ შეიძლება მყიდველმა გადაიხადოს, ამიტომ, საეჭვო მოთხოვნების ჩამოწერა არ ხდება, მაგრამ სიფრთხილის პრინციპიდან გამომდინარე, ასეთი ვალი უნდა ცალკე იყოს გამოყოფილი და აღრიცხული. ეს ნიშნავს, რომ ზარალი მოსალოდნელი არ გადახდიდან უნდა

იყოს გათვალისწინებული, მაგრამ თვითონ ვალის თანხა დარჩება დებიტორის ანგარიშზე იმ შემთხვევისთვის, თუ ის მაინც გადაიხდის.

თუ დადგენილია, რომ ვალი უიმედოა, ხდება მისი ჩამონერა ზარალში გატარებით: **დებეტი** — ზარალი, **კრედიტი** — მოთხოვნები მიწოდებიდან და მომსახურებიდან (ანუ დებიტორები).

საეჭვო ვალის შემთხვევაში მისი პირდაპირი ჩამონერა არ შეიძლება, ამიტომ არსებობს სპეციალური ანგარიში — **საეჭვო მოთხოვნების კორექტირება**. ამ ანგარიშზე იქმნება რეზერვი საეჭვო ვალების დაფარვაზე. მაგალითი: საწარმოს აქვს მოთხოვნები 350 000. გამოიკვია, რომ 10 000 ვალი არის უიმედო, ხოლო 30 000 საეჭვო. ბალანსში ასე გამოისახება: (10 000 პირდაპირ ჩამოინერა)

დებიტორი	340 000
საეჭვო მოთხოვნების	
კორექტირება	30 000
	310 000

შესაბამისად მოგება-ზარალის ანგარიშში გვექნება: საეჭვო მოთხოვნებთან დაკავშირებული ხარჯები 30 000.

საეჭვო ვალების რეზერვის განსაზღვრას სარეალიზაციო მეთოდით საფუძვლად უდევს კრედიტში რეალიზებული საქონლის მოცულობა და გამოცდილება წინა წლებისა თუ რამდენი პროცენტი დებიტორული დავალიანებისა არ იქნება დაფარული. მაგალითად, თუ გაყიდულია საქონელი 100 000 ხოლო გამოცდილებით ვიცით, რომ 3% საეჭვო დავალიანებაა, მაშინ უნდა შევქმნათ რეზერვი $100\,000 \times 3\% = 3\,000$.

მეორე მეთოდია **დებიტორული დავალიანების ანალიზის მეთოდი**. ამ დროს ვადაგადაცილებული დავალიანება უნდა დაჯგუფდეს ვადის გადაცილების მიხედვით და ყოველ ჯგუფს უნდა განესაზღვროს დაუფარავი ნაწილის სავარაუდო პროცენტი.

მენეჯერისთვის მნიშვნელოვანია დებიტორულ ანგარიშთა ანალიზი განაღდების ვადების მიხედვით. ამისთვის უნდა შედგეს დოკუმენტი, სადაც მოცემული იქნება თითოეული მყიდველის დავალიანება სულ და კლასიფიკაცია შემდეგი ჯგუფების მიხედვით: დავალიანების დაფარვის ვადა არ დამდგარა, ვადა გადაცილებულია 1-30 დღით, 31-60 დღით, 61-90 დღით, 90-ზე მეტი დღით. თუ ასეთი დოკუმენტი ხელთ ექნება მენეჯერს ყოველი თვის ბოლოს, ის ადვილად განსაზღვრავს შემდეგი თვის ამოცანებს და შესაბამის საკრედიტო პოლიტიკას. წინა წლების გამოცდილებიდან ხდება განსაზღვრა იმ პროცენტისა, რომელიც საეჭვოა რომ დებიტორმა დაფაროს. რაც უფრო მეტადაა ვადა გადაცილებული, მით უფრო საეჭვოა ვალის დაბრუნება. მაგ.: კომპანიის დებიტორული ანგარიშები:

		%	რეზერვის თანხა
დაფარვის ვადა არ დამდგარა	- 100 000	0.2	200
ვადა გადაცილებ. 1-30 დღით	- 30 000	1	300
ვადა გადაცილებ. 31-60 დღით	- 25 000	8	2 000
ვადა გადაცილებ. 60 დღ.მეტი	- 7 000	40	2 800
სულ	162 000		5 300

ე.ი. მოსალოდნელია, რომ 162 000 საერთო თანხიდან არ იქნება გადახდილი 5 300.

რეალურად ჩამონერილი დებიტორული ანგარიშების სიდიდე იშვიათად ემთხვევა წინასწარ შეფასებულს, როცა რეალურად ჩამონერილი თანხა მეტია, ვიდრე, წინასწარ შეფასებული, ანგარიშს ექნება დებეტური ნაშთი, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი — კრედიტული. თუ საეჭვო მოთხოვნების კორექტირების ანგარიშზე გვექნება დებეტური ნაშთი 500 ე.ი. რეალურად არ გადახდილი და ჩამონერილი დებიტორების ანგარიშების სიდიდეა 5 800, ამიტომ, საჭიროა კორექტირება — წინასწარ განსაზღვრული საეჭვო მოთხოვნებთან დაკავშირებული ხარჯების გაზრდა.

იმ შემთხვევაში, თუ დებიტორი, რომლის დავალიანებაც ჩამონერილი იყო როგორც საეჭვო, იპოვის საშუალებას და დაფარავს დავალიანებას, საჭიროა ჩამონერილი თანხის აღდგენა და შემდეგ ჩვეულებრივად დებიტორული დავალიანების დაფარვის ასახვა ანგარიშგებაში.

არსებობს დებიტორული ანგარიშების ჩამონერის პირდაპირი მეთოდი. ამ დროს არ იყენებენ საეჭვო ანგარიშების წინასწარი შეფასების მეთოდებს და საეჭვო ანგარიშებს ჩამონერენ მხოლოდ მაშინ, როცა ისინი სრულიად უიმედოდ ჩაითვლება.

პირდაპირი მეთოდი საბუღალტრო აღრიცხვის პრინციპებიდან გამომდინარე არ ითვლება კარგ მეთოდად, რადგან ერთმანეთს ვერ უკავშირებს შემოსავლებსა და ხარჯებს, რის გამოც ირღვევა შესაბამისობის პრინციპი. ამ მეთოდის მიხედვით, საეჭვო ანგარიშებს, როგორც ხარჯებს, მიაკუთვნებენ იმ საანგარიშგებო პერიოდს, როცა მათ აღმოაჩენენ და არა იმ პერიოდს, როცა მოხდა რეალიზაცია. მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ აშშ-ს კანონმდებლობის მიხედვით, გადასახადების გამოთვლისას ითვალისწინებენ მხოლოდ დებიტორული ანგარიშების ჩამონერის პირდაპირი მეთოდის გამოყენების შედეგებს. ამიტომ, საგადასახადო მიზნებისთვის ახდენენ კორექტირებას, ფინანსურ ანგარიშგებაში კი ამჯობინებენ სააღრიცხვო პრინციპების დაცვას.

დებიტორულ ანგარიშთა სპეციალური სახე არის ვაჭრობა საკრედიტო ბარათების გამოყენებით. ამ დროს გამყიდველს ურთიერთობა აქვს არა უშუალოდ მყიდველთან, არამედ, საკრედიტო ბარათების გამომწვებ ორგანიზაციასთან. საკრედიტო ბარათების გამომწვები ყველაზე ცნობილი კომპანიებია: American Express, Diners Club International, Master Card, VISA.

მუნიციპალიტეტების განვითარების ტენდენციები საზღვარგარეთის ქვეყნებში

საზღვარგარეთის ქვეყნებში მუნიციპალიტეტების გამოცდილების გაზიარებისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნას ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური თავისებურებანი და ტრადიციები. ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს უცხოეთში ხშირად მუნიციპალურ თვითმმართველობას უწოდებენ. საზღვარგარეთის განვითარებულ ქვეყნებში ყველგან ადგილობრივი თვითმმართველობა მმართველობის დეცენტრალიზებული ფორმაა, რომელიც ძირითადად ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტაზეა ორიენტირებული. ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს საკუთარი ფინანსები, ქონება და მკაცრად განსაზღვრული სამართლებრივი ბაზა გააჩნიათ.

1985 წლის 15 სექტემბერს საფრანგეთის ქალაქ სტრას-ბურგში მიღებულ იქნა ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ. ქარტით დამტკიცდა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები უფლებამოსილი არიან გადაწყვეტილებები მიიღონ მათ მიერვე დემოკრატიული გზით არჩეული ორგანოების მიერ, რომლებსაც გააჩნიათ ავტონომია მათი კომპეტენციის, ამ კომპეტენციის განხორციელებისა და ამისთვის აუცილებელი სახსრების მიხედვით.

ადგილობრივი თვითმმართველობები თავისი უფლებამოსილებების განხორციელებას ახდენენ საბჭოებისა და ანსაბლიების მიერ, რომლებიც, თავის მხრივ შედგებიან პირდაპირი, თანაბარი და თანასწორი ხმის მიცემის საფუძველზე ფარული კენჭისყრით არჩეული წევრებისაგან.

აღნიშნული ქარტით მკაცრად არის განსაზღვრული ადგილობრივი თვითმმართველობების კომპეტენციის სფეროები. ადგილობრივ ორგანოებს კანონის ფარგლებში აქვთ სრული უფლება საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში განიხილონ და გადაწყვიტონ ადგილობრივი თვითმმართველობისთვის საჭირობო როტო საკითხები.

ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოებისთვის მინიჭებული უფლებამოსილება, არის სრული და ექსკლუზიური, იგი არ შეიძლება იქნას შეზღუდული სხვა ცენტრალური ან რეგიონალური ორგანოს მიერ, კანონით განსაზღვრული შემთხვევების გარდა. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები უფლებამოსილი არიან განსაზღვრონ თავიანთი შიდა ადმინისტრაციული სტრუქტურები იმ მიზნით, რომ მოხდეს მათი მისადაგება ადგილობრივ საჭიროებებთან და უზრუნველყოფილ იქნას ეფექტური მართვა.

საზღვარგარეთის ადგილობრივ თვითმმართველობებს საქართველოს თვითმმართველობების მსგავსად გააჩნიათ წარმომადგენლობითი (საკრებულოები) და აღმასრულებელი (გამგებოები) ორგანოები. ყველგან წარმომადგენლობითი ორგანოების ვალდებულებაა მიიღონ ადგილობრივი მნიშვნელობის კანონები თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, ხოლო აღმასრულებელი ორგანოები ვალდებული არიან აღასრულონ მიღებული გადაწყვეტილებები. ადგილობრივი თვითმმართველობების ტიპური წარმომადგენლობითი ორგანოებია--საგრა-

ფოს საბჭო, გენერალური საბჭო, მუნიციპალური საბჭო, კომუნალური საბჭო და სხვა¹.

საზღვარგარეთის ქვეყნების ადგილობრივი თვითმმართველობების წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევის წესები განსხვავებულია. ადგილობრივ თვითმმართველობებში (თითქმის ყველგან) საარჩევნო უფლება აქვს მოქალაქეს, რომელსაც შეუსრულდა 18 წელი და გარკვეულ პერიოდის მანძილზე მუდმივად ცხოვრობს შესაბამისი საკრებულოს ტერიტორიაზე, ხოლო ადგილობრივ თვითმმართველობაში არჩეული შეიძლება იყოს მოქალაქე, რომელსაც შეუსრულდა 21 წელი.

არჩევითო ორგანოების უფლებამოსილების ვადა მერყეობს 1-დან 6 წლამდე. არსებობს სახელმწიფოები, სადაც ადგილობრივი და უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოები ირჩევა ერთდროულად. თითქმის ყველგან ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების საკანონმდებლო მუშაობის ძირითად ფორმას წარმოადგენს სესია, რომელიც სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული პერიოდულობით ტარდება. აშშ-ში ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების სესია ტარდება კვირაში, ორ კვირაში, ან თვეში ერთხელ, საფრანგეთის დეპარტამენტში წელიწადში ორჯერ, გერმანიაში თვეში ერთხელ, ინგლისში კვარტალში ერთხელ, რუსეთში თვეში ერთხელ და ა.შ.

შვეციაში სახელმწიფო მმართველობა დაყოფილია სამ ნაწილად, ესენია: სახელმწიფო, რეგიონული და ადგილობრივი მმართველობა. შვეცია შედგება 24 რეგიონისგან, 23 ლანდსტინგისაგან (რეგიონის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანო) და 288 კომუნისგან, მსგავსად სხვა ქვეყნებისა, შვეციაშიც ადგილობრივი თვითმმართველი ორგანოების ფუნქციები და კომპეტენციები განსაზღვრულია „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ კანონით. ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს გააჩნიათ საკუთარი ქონება და ფინანსები, ასე ადგილობრივი საკითხების გადაწყვეტაში საკმაოდ ფართო უფლებები. შვეციაში სახელმწიფო მმართველობის უმთავრეს რგოლს წარმოადგენს კომუნა. იგი არის ძირითადი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული, რომლის გამგებლობაში შედის შემდეგი საკითხები; ბუნების დაცვა,

1 www.nala.ge - საქართველოს ადგილობრივ თვითმმართველობათა ეროვნული ასოციაციის ოფიციალური ვებ-გვერდი.

სამაშველო სამსახურის ორგანიზება, საზოგადოებრივი ტრანსპორტი, ტექნიკური მომსახურება (წყალმომარაგება, კანალიზაცია, ენერგომომარაგება). კომუნები ახდენენ ასევე სკოლამდელი და სასკოლო დაწესებულებების საქმიანობის ორგანიზებას, ისინი აფინანსებენ ბიუჯეტური მათ ხარჯებს, (ხარჯების ნაწილი ფინანსდება მშობლების შენატანებითაც). კომუნების ბიუჯეტით ფინანსდება ასევე სოციალურად დაუცველების შენახვაც.

აშშ შედგება 50 შტატისგან, მათ შორის ალიასკას და ჰავაის კუნძულები. თითოეულ შტატს გააჩნია მნიშვნელოვანი ხარისხის დამოუკიდებლობა. შტატები იყოფიან მხარეებად. თითოეული შტატი თვითონ განსაზღვრავს თავისი ადმინისტრაციული ერთეულების რაოდენობას. აშშ-ში მუნიციპალიტეტის შექმნისთვის საჭირო მოსახლეობის მინიმალური ოდენობა წესდება შტატების მიერ. მაგალითად ალაბამის შტატში ის შეადგენს მინიმუმ 75 კაცს, იუტის შტატში 100 კაცს, კანზასის შტატში 300 კაცს. ცენტრსა და რეგიონს შორის ზოგჯერ არსებობს გარკვეული უთანხმოებანი. ხშირ შემთხვევაში დაპირისპირების მიზეზია ცენტრის მიერ წარმართული ფისკალური პოლიტიკა. წარმოებული პოლიტიკით ცენტრი ცდილობს მაქსიმალურად დაიცვას საკუთარი ინტერესები, ადგილობრივი რეგიონების უფლებების შემცირების ხარჯზე. აშშ-ში ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების უფლებები ყოველწლიურად იზრდება. აღნიშნული განპირობებულია იმით, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობების ორგანოები სულ უფრო მზარდ როლს იძენენ ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებისა და მართვის სფეროში. ადგილობრივი თვითმმართველობები მაქსიმალურად ახდენენ ადგილებზე საჭიროებო საკითხების გადაწყვეტას, რაც მნიშვნელოვნად უმსუბუქებს ცენტრალურ ხელისუფლებას მუშაობას. აღსანიშნავია, რომ აშშ-ში ადგილობრივი თვითმმართველობების ბიუჯეტებიდან ფინანსდება ისეთი სამსახურები, როგორიცაა პოლიცია (საშუალოდ 75 %), სახანძრო (100 %), სანიტარული სამსახური (100 %), ასევე მნიშვნელოვანი დაფინანსება მიდის ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე, რაც მთლიანობაში ხელს უწყობს ადგილობრივი თვითმმართველობების საინვესტიციო მიზიდველობას. სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით აშშ-ში ადგილობრივი ორგანოები ახდენენ საცხოვრებელი სახლების ფართომასშტაბიან მშენებლობას განსაკუთრებით იმ მოქალაქეებისთვის, რომლებსაც აქვთ დაბალი შემოსავლები და თავისი შემოსავლებით ვერ ყიდულობენ ბინებს. ადგილობრივი თვითმმართველობები მნიშვნელოვან თანხებს ხარჯავენ ადგილობრივი სამუშაო ძალების მომზადებასა და გადამზადებაში, რადგანაც ეკონომიკის ახალი დარგების განვითარება მოითხოვს სამუშაო ძალების შესაბამისი ადაპტაციას. ზემოაღნიშნულიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აშშ-ში ადგილობრივი თვითმმართველობები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ქვეყნის მთლიანი ეკონომიკის გაუმჯობესების მიმართულებით.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა შედგება 16 მიწისგან, (ასე ქვია მხარეებს გერმანიაში), რომელთა შემადგენლობაში 3 ქალაქია (ბერლინი, ჰამბურგი და ბრემენი). მიწები თანამედროვე სახით ჩამოყალიბდა 1945 წლიდან, გერმანიის კონსტიტუციით განსაზღვრულია,

რომ მიწები არ წარმოადგენს ადმინისტრაციულ ერთეულს, თავად გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა წარმოადგენს მიწების გაერთიანებას. თავად მიწები შედგება რაიონებისგან, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც ქალაქის ტიპის, ასევე სოფლის ტიპის. რაიონების დონეზე ფორმირებულია ადგილობრივი თვითმმართველობების ორგანოები. რაიონები შედგება სათემოებისგან, რომლებსაც გააჩნიათ თავისი თვითმმართველობები, სათემოები ექვემდებარებიან რაიონებს. ტერმინი „რეგიონი“ გერმანიის კანონმდებლობით არ არის განსაზღვრული. ხშირად რეგიონური მმართველობის ქვეშ ევროკავშირის პოლიტიკოსები გულისხმობენ ფედერალურ მიწებს. გერმანიის მართვის რეგიონული დონე გამოიხატება ორ ფორმაში: პირველი - ადმინისტრაციული სტრუქტურა, რომელიც შექმნილია მიწების მმართველობისგან, მეორე კი მუნიციპალური წარმონაქმნების ნებაყოფლობითი ასოციაციები. გერმანიის რეგიონული ადმინისტრაციების ძირითადი საქმიანობის სფეროს წარმოადგენს სივრცითი განვითარება, რეგიონული ეკონომიკა, ინფრასტრუქტურის, პირველ რიგში ტრანსპორტის განვითარება.

გერმანიაში მოქმედებს რეგიონული თვითმმართველობების განვითარებისა და მხარდაჭერის სხვადასხვა პროგრამები. ევროკავშირი გერმანიის განვითარების მიმართულებით წარმოდგენილია 5 ფონდის სახით. რეგიონული განვითარების კუთხით არსებობს 2 ფონდი - რეგიონული განვითარების ევროპული ფონდი, რომელიც შეიქმნა 1975 წელს, და ევროპის საინვესტიციო ფონდი, რომელიც შეიქმნა 1994 წელს. განსაკუთრებული დახმარებით სარგებლობენ ისეთი რეგიონები, რომლებიც გამოირჩევიან შედარებით ჩამორჩენილობით. ამის განსაზღვრელი კრიტერიუმებია:

- უმუშევრობის დონე, რომელიც აღემატება ევროკავშირის უმუშევრობის ზღვრულ დონეს;
- სამრეწველო სექტორში დასაქმების დონე;
- საშუალო შემოსავლები ერთ სულ მოსახლეზე;
- დახმარება გამოიხატება შემდეგი ფორმით:
- მცირე და საშუალო ბიზნესის დახმარება;
- ინოვაციური და ტექნოლოგიური მხარდაჭერა;
- ადგილობრივი ტექნოლოგიური ცენტრების, მათ შორის ბიზნეს-ინკუბატორების დაფუძნება და გაღრმავება;
- დასაქმების და მუშაკთა გადამზადების საქმეში დახმარება;
- ადგილობრივ დონეებზე ინოვაციური მიდგომების დანერგვა „ცოდნაზე დამყარებული“ ეკონომიკური პრინციპების გამოყენებით.

აქედან გამომდინარე, ევროკავშირის ფონდების როლი გერმანიის რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარებაში უმნიშვნელოვანესია და ხელს უწყობს გერმანიის განვითარებას.

გერმანიის რეგიონული და ადგილობრივი მმართველობის ძირითად მიზანს წარმოადგენს რეგიონული ეკონომიკის მნიშვნელოვანი განვითარება. აღნიშნულ მიზანს ისინი აღწევენ ისეთი კანონების მიღებით, რომელიც მორგებულია რეგიონის განვითარებაზე და მაქსიმალურად უწყობს ხელს ადგილობრივი თვითმმართველობების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას.

საფრანგეთის სახელმწიფო მმართველობის სისტემა განიცადა მნიშვნელოვანი ცვლილებები მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრიდან, რომელიც ძირითადად გამოიხატებოდა ცენტრალური მმართველობიდან დეცენტრალიზებულ მართველობაზე გადასვლაში. ამ პროცესის დაწყებას საფუძველი ჩაუყარა 1976 წელს შექმნილმა სახელმწიფო კომისიამ. კომისიის დასკვნაში მკაფიოდ იყო ჩამოყალიბებული, რომ აღნიშნული პერიოდისთვის ცენტრალური ხელისუფლების ხელში თავმოყრილი იყო უფლებებისა და რესურსების განუსაზღვრელი რაოდენობა, მაშინ როცა ადგილობრივი თვითმმართველობები ამ კუთხით მზარდ დეფიციტს განიცდიდნენ. სწორედ ამ პერიოდში ხელისუფლებაში მყოფმა სოციალისტურმა პარტიამ აიღო კურსი მმართველობის დეცენტრალიზაციისკენ, რომელიც ითვალისწინებდა მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობის ადგილებზე გადატანას და ადგილობრივი თვითმმართველობების პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ზრდას. ასეთი პრინციპი მმართველობის განაწილებისა საფრანგეთში მოქმედებს ამ პერიოდისთვისაც. საფრანგეთში რეგიონი არის მსხვილი ადმინისტრაციული ერთეული. სულ ქვეყანაში არის 22 რეგიონი. თითოეულ რეგიონს ჰყავს დანიშნული პრეფექტი და რეგიონული საბჭოს მიერ არჩეული პრეზიდენტი. თავის მხრივ, დეპარტამენტები წარმოადგენს შუალედურ ადმინისტრაციულ ერთეულებს კომუნებსა და რეგიონებს შორის. რეგიონი შედგება დეპარტამენტებისგან, ხოლო დეპარტამენტები კომუნებისგან. სულ ქვეყანაში 96 დეპარტამენტი, დეპარტამენტის სათავეში დგანან პრეფექტები და საბჭოს მიერ არჩეული პრეზიდენტი. კომუნა ეს არის რთული ისტორიული წარმონაქმნი მოსახლეობის გაერთიანებისა. იგი არის მოსახლეობის რაოდენობით და ტერიტორიით არასტანდარტული გაერთიანება. კომუნაში არის ცენტრალური ქალაქი თავისი მერით და საქალაქო საბჭოთი. თავის მხრივ, მერი წარმოადგენს მნიშვნელოვან პოლიტიკურ ფიგურას.

1990 წლიდან ცენტრალური ხელისუფლების მიერ მოხდა რეგიონული მმართველობის სამივე რგოლზე (რეგიონი, დეპარტამენტი, კომუნა) მნიშვნელოვანი უფლებამოსილებების გადაცემა; დაგეგმვა და განვითარება საქალაქო და სასოფლო ინფრასტრუქტურის, სატრანსპორტო-საგზაო ქსელის მშენებლობა, განათლება, ჯანმრთელობის დაცვა, კულტურის სფერო, მუნიციპალური პოლიცია, რეგიონული ეკონომიკის განვითარება, მოსახლეობის დასაქმება და სხვა. ცენტრალური ხელისუფლების ძირითადი ვალდებულებაა კანონით დადგენილ საზღვრებში რეგიონული ხელისუფლებების ლეგიტიმური ზედამხედველობა და კონტროლი. ადგილობრივი თვითმმართველობები თავისუფალნი არიან თავისი კომპეტენციების ფარგლებში. ადგილობრივ თვითმმართველობებს შეუძლიათ თავისი ტერიტორიის ფარგლებში დამოუკიდებლად დააწესონ გადასახადები. 1986 წლიდან ადგილობრივ თვითმმართველობებს აქვთ სრული უფლება კაპიტალის ბაზარზე გამოვიდნენ როგორც წევრები და აიღონ კიდეც სესხი. საფრანგეთში ასევე ფუნქციონირებს ასოციაციები, საკონსულტაციო საბჭოები, ექსპერტული წრეები, სხვადასხვა კავშირები,

აღნიშნული ორგანიზაციების წევრები შეიძლება იყოს რიგითი მოქალაქეებიც.

იტალიაში სახელმწიფო მმართველობის სისტემა საკმაოდ რთულია. იგი წარმოადგენს ქვეყანას სადაც მართვის ძირითადი ბერკეტები გადაცემულია რეგიონებზე, პროვინციებზე და კომუნებზე. სულ ქვეყანაში 20 რეგიონია. რეგიონებს გააჩნიათ თავისი არჩეული პარლამენტი, რომელიც ცნობილია რეგიონული საბჭოს სახით, რეგიონის ძირითადი ფუნქცია არის საკანონმდებლო და დაგეგმარებითი. **პროვინციებში** პირდაპირი კენჭისყრით ირჩევენ საბჭოებს, რომლებიც ნიშნავენ საკუთარ აღმასრულებელ ხელისუფლებას--პრეზიდენტს. თითოეულ პროვინციაში ასევე არის პრეფექტი, რომელიც ადგილებზე წარმოადგენს ცენტრალურ ხელისუფლებას. პროვინციების ძირითადი ფუნქციაა ტერიტორიის ზონირება, ადგილობრივი პოლიციის და სახანძრო სამსახურის მართვა, ადგილობრივი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის რეგულირება.

ადგილობრივ პროვინციებს ცენტრალური ხელისუფლებიდან გააჩნიათ ეკონომიკური და ფინანსური დამოუკიდებლობის მაღალი ხარისხი. **კომუნა** წარმოადგენს ძირითად ადმინისტრაციულ ერთეულს, კომუნის მოსახლეობა პირდაპირი კენჭისყრით ირჩევს მუნიციპალურ საბჭოს, რომელიც შემდეგ ნიშნავს აღმასრულებელ ხელისუფლებას--მერს. მართვის ასეთი ფორმა იტალიაში მოქმედებდა 1990 წლამდე. 1990 წლის 8 ივნისს მიღებული იქნა ახალი კანონი, რომლის შემდეგაც კომუნის მაცხოვრებლები პირდაპირი წესით ირჩევენ მერს. იტალიაში მოქმედი კონსტიტუციით კომუნები და პროვინციები დამოუკიდებელი ადმინისტრაციული ერთეულები არიან, რომლებიც არ ემორჩილებიან ერთმანეთს. კომუნისა და პროვინციის შესაბამისი საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული კანონები ვრცელდება მათ სამოქმედო ტერიტორიაზე და სავალდებულოა შესასრულებლად კერძო და სახელმწიფო ორგანოების მიერ.

სომხეთში ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფით 11 ოლქია, ათი მარზი და დედაქალაქი, რომელსაც აქვს ასევე მარზის სტატუსი. მარზები თავის მხრივ იყოფა სოფლისა და ქალაქის თვითმმართველ საზოგადოებებად. ამჟამად სომხეთის იურისდიქციაში 930 თვითმმართველი თემია, რომელთაგან 871 არის სოფლის, ხოლო 59 ქალაქის. რეგიონულ ხელისუფლებას არა აქვს თვითმმართველი გადაწყვეტილებების უფლება, იგი ემორჩილება ცენტრალურ ხელისუფლებას. რეგიონული საბჭოები შედგება მერების და თემების ლიდერებისგან, რომლებიც ემორჩილებიან ცენტრალური ხელისუფლების მიერ დანიშნულ გუბერნატორებს რეგიონებში. გუბერნატორის უფლებამოსილებები განსაზღვრულია ისეთ სფეროებში როგორიცაა: ფინანსები, საბინაო-კომუნალური, სატრანსპორტო და გზების მშენებლობა, სოფლის მეურნეობა და მიწის გამოყენება, განათლება, ჯანდაცვა, სოციალური უზრუნველყოფა, კულტურა, სპორტი, ბუნება და გარემოს დაცვა, ამ სფეროებში გუბერნატორები თავის უფლებამოსილებებს ანხორციელებენ ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების დახმარებით. სომხეთის თვითმმართველობებს ამჟამად არ გააჩნიათ ფართო დამოუკიდებლობა და ძირითადი ფუნქციები

მაინც ცენტრალური ხელისუფლების ხელში რჩება. მიუხედავად იმისა, რომ ცენტრალურ ხელისუფლებას არ გააჩნია მკაფიოდ ჩამოყალიბებული სტრატეგია დეცენტრალიზაციის შესახებ, ადგილობრივ დონეებზე მაინც შეინიშნება ფინანსური და სამართლებრივი დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვა.

ყაზახეთში მმართველობა წარმოდგენილია რაიონის, ქალაქის, მხარის დონეზე, აღნიშნულ დონეებს შორის კანონით მკაცრადაა გამიჯნული კომპეტენციები. ადგილობრივი აღმასრულებელი ორგანოები შედიან რესპუბლიკის მთლიან აღმასრულებელ სტრუქტურაში. სამხარეო და საქალაქო დონეებზე ხელმძღვანელ პირებად ინიშნებიან აკიმები. აკიმებს თანამდებობებზე ნიშნავს პრეზიდენტი პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით. პრეზიდენტი უფლებამოსილია აკიმები გაათავისუფლოს დაკავებული თანამდებობიდან. ყაზახეთში ფაქტობრივად ჯერ კიდევ არ არის ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის ჰარმონიული ურთიერთობა ჩამოყალიბებული. ადგილობრივი თვითმმართველობები მათი კომპეტენციის ფარგლებში მაქსიმალურად არიან ჩართულნი ადგილობრივ მნიშვნელობის საკითხების გადაწყვეტაში.

ცენტრალიზაციასა და დეცენტრალიზაციას შორის ოპტიმალური თანაშეწყობის როლის ზრდა მკაცრადაა განსაზღვრული ყაზახეთის მთავრობის მიერ შემუშავებულ სტრატეგიულ გეგმაში, რომელიც „ყაზახეთი-2030“-ის სახელით არის ცნობილი. აღნიშნულ სტრატეგიაში ძირითად მიზნად დასახულია კომპაქტური და პროფესიონალური ადგილობრივი ხელისუფლებების ჩამოყალიბება. სტრატეგიაში მკაცრადაა გამიჯნული ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებების კომპეტენციები, ასევე ყურადღება გამახვილებულია ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების მართვის მეთოდების შემდგომ სრულყოფაზე. ამ სტრატეგიის ძირითადი მიზანია ადგილობრივ ხელისუფლებებს გადაეცეთ მართვის ძირითადი ფუნქციები.

ყაზახეთის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ შემადგენლობაში შედის შემდეგი ერთეულები; აული (სოფელი), დასახლება, რაიონი ქალაქში, მხარე. ყაზახეთი მთლიანობაში შედგება რეგიონებისგან და დასახლებული პუნქტებისგან. ზემოდაღნიშნულ ერთეულებში ხორციელდება ადგილობრივი სახელმწიფო მმართველობა ადგილობრივი წარმომადგენლებისა და აღმასრულებელი ორგანოების მეშვეობით. აღნიშნული ორგანოები ვალდებული არიან მათ სამოქმედო ტერიტორიაზე გაატარონ კანონით გათვალისწინებული ღონისძიებები. ხოლო თავად ადგილობრივი თვითმმართველობები საქმიანობენ მათი კომპეტენციის ფარგლებში.

ადგილობრივი თვითმმართველობები ანგარიშვალდებული არიან ადგილობრივი მოსახლეობის წინაშე. თავად რეგიონი შედგება რამოდენიმე დასახლებული პუნქტისგან.

რეგიონებს წარმოადგენს ასევე მხარეები და სოფლის დასახლებები, როგორც რესპუბლიკური მნიშვნელობის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ძირითადი რგოლი.

დასახლებული პუნქტები თავის მხრივ წარმოადგენს ქვეყნის დასახლებული უბნების ნაწილს, რომელიც შედგება აღნიშნულ დასახლებებში კანონიერად მცხოვრები არანაკლები 50 კაცისგან.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონი „ყაზახეთის რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის შესახებ“ მკაცრად მიჯნავს ცენტრისა და ადგილობრივი ხელისუფლებების კომპეტენციებს, სრულყოფილი მმართვეა მაინც არ ხორციელდება, რაც ყაზახი მოსახლეობის სამართლიან გულისწყრომას იწვევს.

მიუხედავად იმისა, რომ ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლებების მიერ ტარდება ისეთი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს ადგილებზე მოქალაქეების დასაქმებას მათი ცოდნისა და შესაძლებლობების ფარგლებში, ყაზახეთის ადგილობრივ თვითმმართველობებში ჯერ კიდევ არ მოქმედებს პროფესიული გადამზადების ცენტრები, რომლებმაც მაქსიმალურად უნდა უზრუნველყოს მოქალაქეთა პროფესიული დონის ამაღლება. ყაზახეთის მთავრობის მიერ შემუშავებულ სტრატეგიაში--„ყაზახეთი-2030“, აღნიშნულია, რომ ყაზახეთს გააჩნია მძლავრი ადამიანური რესურსი, ქვეყანაში ცხოვრობს მაღალგანვითარებული მოსახლეობა მაღალი სამეცნიერო და შემოქმედებითი პოტენციალით. როგორც ცნობილი ყაზახი პროფესორი ვ.ნ. უვაროვი აღნიშნავს, სწორედ ეს მძლავრი სამეცნიერო და შემოქმედებითი პოტენციალი წარმოადგენს ყაზახეთის განვითარების ძირითად ქვეყნუთხედს.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, კარგი იქნება თუ საქართველო აირჩევს ადგილობრივი თვითმმართველობების განვითარების ისეთ სტრატეგიას, რომელიც მორგებული იქნება ჩვენი ქვეყნის ტრადიციებზე და მაქსიმალურად შეუწყობს ხელს რეგიონული მთავრობების საფინანსო-ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას. სწორედ ფინანსურად დამოუკიდებელი ადგილობრივი თვითმმართველობები წარმოადგენენ ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის გარანტს.

გორის ჭიჭინაძე,
ქუთაისის აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МУНИЦИПАЛИТЕТОВ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Чичинадзе Б. Д.
Докторант Кутаисского им. А.Церетели Государственного Университета.

Грузия должна выбрать такую стратегию развития местного самоуправления, которая бы максимально заботилась о финансовой независимости самоуправления.